

Багатозначні слова і контекст.

Синонімічний вибір слова.

Пароніми та омоніми у професійному мовленні

План вивчення

1. Поняття про багатозначність слів та контекст.
2. Синоніми у професійному мовленні, синонімічний вибір слова.
3. Омоніми у професійному спілкуванні.
4. Пароніми у професійних текстах.

Однозначні і багатозначні слова

Слово, що має одне значення, називається **однозначним**.

Одне значення мають переважно назви людей за різними ознаками {українець, киянин, слюсар, лікар, директор, родич, удівець), назви тварин {олень, леопард, нутрія, дельфін, окунь, краб, стриж, горобець, комар), назви рослин {сосна, тополя, вишня, шородина, пшениця, буряк, жоржина, ромашка, чистотіл), назви конкретних предметів {споруда, шафа, стілець, долото, лопата, торба, піджак, паркан), назви місяців і днів {січень, лютий, понеділок, вівторок), більшість відносних прикметників {міський, латунний, кленовий, морський, тутешній, вчорашній, перелітний, подвійний, дев'ятиповерховий), числівники (два, три, десять) тощо.

Також **однозначними є терміни** {банкнот, вексель, інструкція, катет, аорта, меридіан, тонна, метр).

Слово, що має два і більше значень, називається **багатозначним**.

Здатність слова виступати з різними значеннями називається багатозначністю, або **полісемією**.

Слово може бути багатозначним тому, що в його назві враховується лише одна якась ознака предмета. А таку саму ознаку можуть мати й інші, відмінні предмети.

Наприклад, основне пряме значення слова **стіна** — «вертикальна міцна частина будівлі» (матеріал, з якого вона виготовлена, тут не вказується), тому цим словом ще називають і «прямовисну бічну поверхню чого-небудь» (стіна урвища), і «муровану огорожу» (стіна замку), і переносно «щільний ряд людей» (людська стіна), і так само переносно «моральну перепону між людьми» (стіна непорозуміння) тощо.

Кожне конкретне значення багатозначного слова реалізується в **контексті**, у ситуації.

Більшість загальноновживаних слів української мови —
багатозначні

Наприклад, у «Словнику української мови» зафіксовано **тридцять значень дієслова іти**: «ступати ногами», «рухатися в якомусь напрямку» (про транспорт), «вирушати куди-небудь», «ставати кудись на роботу», «діяти певним чином», «брати шлюб», «знаходити збут» (про товари), «виділятися з чого-небудь», «наставати» і т. д.

Слово **крило** має **десять значень**: «літальний орган птахів», «несуча поверхня літака», «лопать вітряка», «дашок над колесом автомашини», «бічна частина будівлі», «угруповання в політичній організації» тощо.

СИНОНІМИ В ДІЛОВОМУ МОВЛЕННІ

- **Синоніми** - це слова відмінні одне від одного своїм звуковим складом, але близькі або тотожні за значенням. Наприклад: *сміливий, відважний, хоробрий, безстрашний, героїчний.*

Незнання синонімічних можливостей призводить до помилок.

Часто виникають ускладнення, коли в російській мові на позначення певних понять існує одне слово, а в українській мові — кілька.

Деякі слова відрізняються лише префіксами. Тут треба бути особливо уважними, бо заміна однієї букви може вплинути на значення слова та всього тексту.

Запам'ятайте значення слів-синонімів,
що часто вживаються в діловому мовленні:

Замісник. Заступник.

- *Замісник* — посадова особа, яка тимчасово виконує чийсь обов'язки, тобто заміщає відсутнього керівника.

Заступник — це офіційна назва посади.

Квиток. Білет.

- *Квиток* — вживається у словосполученнях: *театральний квиток, залізничний квиток, студентський квиток* тощо. *Білет* — *кредитний, банківський, екзаменаційний.*

Наступний. Подальший.

- Слово *наступний* вживається лише з конкретним поняттям: *наступна зупинка, наступний тиждень*. На означення абстрактного поняття вживається слово *подальший*: *подальше життя, подальша доля.*

ПАРОНІМИ В ДІЛОВОМУ МОВЛЕННІ

Пароніми — слова, досить близькі за звуковим складом і звучанням, але різні за значенням. Часто вони мають один корінь, а відрізняються лише суфіксом, префіксом, закінченням, наявністю чи відсутністю частки -ся.

Незначна різниця у вимові паронімів спричиняє труднощі у їх засвоєнні, призводить до помилок, зокрема до неправильної заміни одного слова іншим. Тому треба особливо уважно стежити за вживанням малознайомих слів і завжди звертатися до відповідних словників, щоб уточнити значення, правопис та вимову потрібного слова.

Адрес. Адреса

Адрес — письмове привітання на честь ювілею тощо.

Адреса — напис на конверті, бандеролі, поштовому переказі, місце проживання чи перебування особи або місце знаходження установи.

Виключно. Винятково

Виключно, тобто лише, тільки (*виключно для співробітників комерційних банків*).

Винятково вживається у значенні дуже, особливо, надзвичайно (*товарна біржа має винятково важливе значення*).

Дипломат. Дипломант. Дипломник

Дипломат — посадова особа, яка займається дипломатичною діяльністю.

Дипломант — особа, відзначена почесним дипломом за видатні успіхи в якій-небудь галузі.

Дипломник — автор дипломної роботи, підготовленої в училищі, технікумі чи вузі.

Омоніми

Це слова, які однаково звучать, але мають зовсім різні значення. На відміну від багатозначних слів, значення омонімів не пов'язані між собою.

Наприклад: *лисичка* (зменшувальне від *лисиця*) – *лисичка* (гриб), *початок* (кукурудзи) – *початок* (антонім *кінець*), *промокати* (ставати мокрим наскрізь) – *промокати* (висушувати промокальним папером).

Неповні омоніми – слова, у яких збігається лише частина форм, наприклад: *кадри* (особовий склад) і *кадри* (сцени, епізоди з кінофільму).

Морфологічні омоніми, або омоформи, являють собою випадковий збіг у звучанні і написанні форм різних слів, що належать до різних частин мови: *умивався без мила* – *мила* посуд, *старенька мати* – *мати* надію, *три* ретельніше – *три* брати.

Фонетичні омоніми, або омофони, однаково звучать, але мають різне значення і написання: *мене – мине, надія – Надія.*

Графічні омоніми, або омографи, пишуться однаково, але відрізняються значеннями, а у вимові – наголосом: *орган – орган, брати – брати.*

Завдання

1. Знати зміст лекції і вміти відповідати на контрольні питання.
2. Записати в зошиті визначення понять синоніми, пароніми, омоніми та їх специфіку у діловому мовленні.
3. Підготуватися до опитування №1 за матеріалами лекцій 1-3.

Питання для самоконтролю

- Скільки значень може мати слово?
- Яку роль відіграє контекст для розкриття значення слова?
- Значення синонімів і омонімів для професійного спілкування.
- Чи впливає незнання мовцем особливостей паронімів під час професійного спілкування на зміст висловлювання ?